

UNIVERSITEIT
VAN
JOHANNESBURG

AFRIKAANS

Departement Tale, Kultuurstudie en Toegepaste Linguistiek

N.P. VAN WYK LOUW-GEDENKLESING, 2016

**Van Wyk Louw deur die oë van Adam Small
— die 2016 N. P. van Wyk Louw-gedenklesing**

**Universiteit van Johannesburg, Johannesburg.
8 September 2016**

Hein Willemse

SKYFIE 1

Dames en here, kollegas

Baie dankie vir u uitnodiging om die 2016 N. P. van Wyk Louw-gedenklesing te lewer. Dit is 'n voorreg. Dankie vir u opkoms.

SKYFIE 2

Inleiding

Op 17 Junie 2016, agt dae voor sy sterfte, het Adam Small in sy rubriek in die Kaapstadse dagblad *Cape Times* breedvoerig oor die werk en lewe van N. P. van Wyk Louw geskryf. Hy stel sy agting vir hom onomwonde: “In my book, only word artists like Gerard Manley Hopkins, or Dylan Thomas, D. J. Opperman, Vachel Lindsay, Phillis Wheatley, let's say, or W. H. Auden, wrote comparable poetry (in a tradition dating back to antiquity).” Dié beskouing het nie almal se goedkeuring weggedra nie. Een koerantleser het so gereageer: “I am really sick of being exposed to Adam Small’s articles in which he never fails to mention NP Van Wyk Louw and this week you afforded him a whole article on what he calls ‘poetic mastery’” (in Salie). In verdere reaksie hierop het die *Cape Times*-redakteur besluit om hierdie rubriek 'n paar dae na Small se dood te

herpubliseer met die inleiding: “In honour of both poets we repeat this piece ...”. Ten minste in hierdie Kaapse koerant omraam Van Wyk Louw die figuur en heengaan van Adam Small.¹

SKYFIE 2 (x2)

Small se bewondering vir Louw is welbekend: “Van Wyk Louw was ’n gróót, gróót denker. Indien hy in enige ander taal geskryf het, sou hy die Nobelprys gekry het. Ek dink hy is een van die grootste denkers ter wêreld. En die nederigheid van die man [. . .] Ja, ek het die grootste waardering en respek vir Van Wyk Louw en sy intellek.” (La Vita) In talle rubrieke, artikels, onderhoude en toesprake het hy gereeld die werk van Louw met goedkeuring aangehaal of daarmee in gesprek getree. Trouens, Small huldig Louw ook vir sy eie vorming.

SKYFIE 2 (x3)

In ’n oorskou oor sy beleving van Afrikaans, skryf hy in Mei 2015: “Wat my Afrikaanse vorming betref, sal ek nie nalaat om ons groot digter-filosoof te noem nie: N. P. van Wyk Louw. Een van die mooiste oomblikke in my lewe is my kennismaking met Louw. Ek het op ’n keer by hom aan huis gekom.” (Small, “Mý Afrikaans”) Reeds in 1961 in sy uitgebreide essay *Die eerste steen?* maak hy die stelling dat hy Louw, naas die geselskap van “drie hervormers van die hoogste orde” sou plaas, naamlik “Christus, die miskien donkerkleurige Jood; Sokrates, die lelike ou stompneus Griek; en die Deen, Søren Kierkegaard, ’n gebrekkige boggelrug” (*Eerste steen* 81, 83). “Nee”, sê Small, hy wil Louw “nie ’n groot man” of “’n genie” maak nie. Presies nie dit nie.” Hy wil “onself maar net *konfronteer* met een van ons eie” (*Eerste steen* 84).²

SKYFIE 3

Uit hierdie bewondering van Small vloei daar vir my twee kwessies. Eerstens, in 1972 bundel hy ’n aantal vertalings van Louw se gedigte met die titel *Oh wide and sad land*. Sy doelstelling is om Louw aan ’n Engelse leserspubliek bekend te stel. In sy voorwoord skryf hy: “This book is intended to be more than merely a book of Afrikaans verse in translation. It wishes more than anything else to be a contribution towards alleviating what I consider to be one of the maladies of our South African tradition: a lack of truly cultural — I stress *truly cultural* — communication between English and Afrikaans in the country” (Small, “Introduction”). Small praat in die idioom van sy tyd oor die gebrek aan kommunikasie tussen “Engels en Afrikaans”, ’n oorblyfsel van ’n denkstroming wat oorgeneem is van die tyd voor en na uniewording en die versugting om versoening tussen wit

---

¹ My dank aan dr. Rosalie Small wat ’n eksemplaar van sowel die oorspronklike as die koerantartikel aan my besorg het.

² Tensy anders vermeld, is alle beklemtoning in aanhalings in hierdie artikel die betrokke skrywers se oorspronklike kursiverings.

Suid-Afrikaners teweeg te bring. Hy voeg egter by dat sy teikengehoor diegene insluit wat “uitsluitlik in Engels leef”. Small se vertalings verteenwoordig ’n keuse geneem uit Louw se poësiebundels vanaf *Alleenspraak* tot *Tristia*, insluitende ’n greep uit *Raka*. Die vertalings verteenwoordig ’n persoonlike kanon van Louw-verse en suggereer vir ons iets van die idees, die onderwerpe en die poëtikale ambagtelikheid wat tot Small spreek. In sy nawoord met die titel “Towards cultural understanding” steun Small hoofsaaklik op Louw se *Lojale verset* (1939) en *Liberale nasionalisme* (1958). In hierdie konteks word Small ’n kulturele bemiddelaar, ’n ‘kulturele vertaler’ tussen die Afrikaanse Van Wyk Louw en ’n breë Engelssprekende leserspubliek. Die vraag is: oor watter Van Wyk Louw het Small dit in sy bundel vertalings?

SKYFIE 4

Tweedens, Louw omgord letterlik Small se laaste bundel *Klawerjas* (2013). Op die binne-skutblaaie is ’n afdruk van Louw se handgeskrewe brief, gedateer 17 Julie 1961, en geskryf na ontvangs van ’n geskenkeksemplaar van *Die eerste steen?*. Gewoon dié feit suggereer dat die brief vir Small besondere betekenis ingehou het, ’n suggestie wat versterk word wanneer ons ’n strofe in die titelgedig raaklees waar Louw woordeliks aangehaal word:

Lank gelede, meer as ’n halfeeue lank,
skryf jy vir my ’n brief, verwysend na die
onregstelsel van die tyd, apartheid:
“Net soos u self,” skryf jy, “wanhoop ek soms
maar wat kan ons soort mens vandag anders
doen as skryf waar jy kan, praat waar jy kan?
Probeer oorreed?”

Die beeld wat Small van Louw opbou, bestaan hoofsaaklik uit verspreide uitsprake oor ’n periode van meer as vyftig jaar. Met dié gedig, opgedra aan Louw, identifiseer hy duidelik met die digter-intellektueel en haal hy in verskeie gedigte in *Klawerjas* die verwysing na ons “soort mens” met goedkeuring aan (kyk “El Greco” en “Versoeningsgebed vir Nelson Mandela”). Naas die vraag oor Small se kulturele bemiddeling is daar dus ook ’n bykomende vraag: Hoe lyk hierdie “soort mens”? Dit is ook ’n kwessie wat ek in hierdie voordrag sal probeer agterhaal.

’n Kort woord oor kulturele bemiddeling as ‘kulturele vertaling’

Hierdie vraag na kulturele bemiddeling en vertaling word regstreeks ingegee deur Small se uitdruklike doel met sy bundel vertalings om die “gebrek aan kulturele kommunikasie” te oorbrug. Small se opvatting is dat taal — Afrikaans — Louw se intellektuele en kulturele invloed afsper van die res van Suid-Afrika. Vertaling dien die doel om die beperking wat ’n besondere taal ingee, op te hef en die skrywer voor te stel aan ’n nuwe leserspubliek. Die vertaler dien as verteenwoordiger van

die skrywer in 'n nuwe kulturele konteks. Tekste wat beperk bly in 'n eentalige kulturele omgewing word blootgestel aan 'n ander — 'n groter — wêreld (kyk Sturge 1–4).

Vertaling is nie net 'n meganiese proses nie, maar ook 'n vorm van intellektuele konstruering en skepping waarin die vertaler teks en konteks filtreer, herorganiseer en selfs fiksionaliseer. In die proses van vertaling word die oorspronklike diskoers en betekenis in die teiken kulturele omgewing geherkonstrueer. Vertaling word in dié verband 'n kulturele en sosiale verskynsel. Kate Sturge (5) haal in dié opsig die antropoloog Malinowski se uitspraak aan dat in die koloniale omgewing 'n tolk die wit man se standpunt aan die inheemse mense oorgedra het en die inheemse mense se perspektiewe aan die wit man gekommunikeer het. Die posisie van die tolk, van die vertaler word een van bemiddeling waarin dikwels klas-, ras-, politieke en streeksgrense oorgesteek word (kyk Wilson; Sturge 7).

Vir die res van hierdie voordrag bring ek hierdie teoretiese uitgangspunte te berde in my fokus op die kulturele bemiddeling ingegee deur Small se vertaling van die gedig “Nietzsche”, en sy hantering van Louw se perspektiewe op kultuur. Ek sluit af met 'n Small-opmerking oor Afrikaans en 'n slotbeskouing oor kulturele bemiddeling en die “soort mens” waarvan daar in die Louw-brief sprake is.

‘Nietzsche’, die poëtiese Van Wyk Louw en Small

In sy *Cape Times*-rubriek van net oor die eenduisend woorde illustreer Small sy “verbondenheid met Louw” deur verskillende temas, aspekte of gedigte aan te haal waaruit hy oor die jare geput of wat hom geïnspireer het. Dit sluit in Louw se poëtiese beskouing oor pyn en die dood, sy geding met God, sy hunkering na sy jeug, sy opvatting oor die onvoltooidheid van die wêreld, sy bekende uitspraak oor verset en sy verskille met dr. H. F. Verwoerd. Small is hier eens met talle studies wat oor elk van die temas gelewer is beginnende met D. J. Opperman se *Digters van Dertig*.

Onderliggend aan al Louw se werk, volgens Small, is sy “grondige verwerping” van “bloed” — *deep rejection of blood* — as 'n teken van inherente waarde en sy durende soeke na “betekenis”. Hierdie is 'n aanname wat aandring op ondersoek en wat ek kortliks in my slotbeskouing sal aanraak.

SKYFIE 5

Ter illustrasie van Small se beeldskepping van Louw wil ek na sy hantering van die gedig “Nietzsche” uit *Die halwe kring* (1937) in vertaling kyk.

Louw se sonnet “Nietzsche” lui so:

Jy gaan — jou gees bly oor my soos ’n wolk
op hoë berge, met die sing van magtige winde
om die krans. Met ligte en blinde
oë staar ek uit die duister volk
daar waar die ligskuim van jou baan nog waai.
Jy het jou sterreblydskap soos ’n band
en kroon van vlam rondom my kop laat brand
en my trug na die wondere aarde toe laat draai.
Moet op *my* hoof die las van wete bly?
Net winde en water en die swaar geweld
van daardie gees en roeping roer om my;
maar, is my krans deur stroom en blits geskeur,
luider as oor die leegtes en die veld
fluit die ewige winde van ons wil daardeur.

Februarie 1937

SKYFIE 6

Die leser herken die poëtiese vorm as ’n Italiaanse sonnet met die kensketsing van die “jy”, die tweedepersoon aangesprokene in die oktaaf, gevolg na die wending tussen reëls 8 en 9 deur die refleksie en toepassing op die ek-spreker in die laaste ses reëls of die sekstet. Mens word ineens bewus van die treffende adjektiewe: “hoë”, “magtige”, “duister”, “wondere”, “swaar”, “ewige”; die strategiese herhaling van selfstandige naamwoorde in die oktaaf soos “krans”, “winde” en “gees” in die sekstet; die dinamiese metafoor “sterreblydskap” in die oktaaf of die sentrale metafoor wat verband hou met die aarde in die sekstet. Dan is daar die opvallende kontrastering tussen “berge” in die oktaaf en “die leegtes en die veld” in die sekstet en die teenstelling “jy” en “ek” — “my” — wat uitloop op die assosiatiewe identifiserende “ons” in die slotreël. Wat verder opval, is die ek-spreker wat in die eerste kwatryn “Met ligte en blinde / oë [...] uit die duister volk” staar en in die laaste tersine “deur stroom en blits geskeur” word. Die “jy” wat aangeroop word, is reeds as interpretasiesleutel in die titel “Nietzsche” aanwesig in verwysing na die negentiende-eeuse Pruisiese wysgeer wat weer regstreeks met die begrip “wil” in die slotreël skakel.

SKYFIE 7

Op ’n volgende vlak van interpretasie sou ons dié sleutelverwysing verder kon presiseer: Nietzsche is bekend vir onder meer sy konsep *der Wille zur Macht*, naamlik dat die mens se basiese dryfveer die wil is om die hoogste sport te bereik, om mag oor die omringende wêreld uit te oefen en dat welbehag ’n gevolg is, soos uitgespreek in sy tweede aforisme in *Der AntiChrist* (1888):

SKYFIE 7 (x2)

“What is good?—Whatever augments the feeling of power, the will to power, power itself, in man. What is evil?—Whatever springs from weakness. What is happiness?—The feeling that power increases—that resistance is overcome.” Hierdie “wil tot mag” omvat ook vir Nietzsche “die wil tot waarheid” en die mens se begeerte tot “die skepping van waardes”. Sou ons die “wil tot mag” verder wou naspreek, sou ons die laaste aforisme, aforisme 1067, in *Der Wille zur Macht* kon nalees:

SKYFIE 7 (x3)

And do you know what “the world” is to me? Shall I show it to you in my mirror? This world: a monster of energy, without beginning, without end [...] as force throughout, as a play of forces and waves of forces [...] a sea of forces flowing and rushing together, eternally changing and eternally flooding back with tremendous years of recurrence [...] out of the play of contradictions back to the joy of concord, still blessing itself as that which must return eternally, as a becoming that knows no satiety, no disgust, no weariness; this my *Dionysian* world of the eternally self-creating, the eternally self-destroying, this mystery world of the two-fold voluptuous delight, my “beyond good and evil,” without goal, unless the joy of the circle is itself a goal. [...] This world is the will to power—and nothing besides! And you yourselves are also this will to power—and nothing besides!

In hierdie aforisme herken ons die dinamiese kosmologie, die energie en die wording — “the becoming” — die strewende individualiteit, die geestelike aristokrasie wat in Van Wyk Louw se sonnet opgesluit is.

Small beskou Friedrich Nietzsche as “’n sentrale inspirasie van Louw”. In sy voorgraadse studie as filosofiestudent aan die Universiteit van Kaapstad het Small in die lesings van S.I.M. du Plessis met Nietzsche se werk kennis gemaak. Hy is self aangetrek deur die figuur en het ’n meesterstudie getiteld “An enquiry into Nicolai Hartmann’s appreciation of Nietzsche’s axiology” voltooi. Small benader dus sy vertaling van “Nietzsche” in *Oh wide and sad land* met die kennis van ’n kundige, terwyl die filosofiese soeke na waarde (aksiologie of *worth*) en waarheid, en die uitgesproke spanning tussen die denkende individu teenoor “die duister volk” van Nietzsche en Louw hom aantrek.

SKYFIE 8

Hier volg Small se vertaling van “Nietzsche” in 1975 in *Oh wide and sad land*:

You have gone — your spirit is upon me like a cloud
upon high mountains, like the singing of mighty winds
about the face of rock. I stare with open eyes

yet also blind from the confused crowd
 where the foam of light you left behind still blows
 Yet let your star-decked joy burn like a band
 a crown of fire flaming around my head
 and turned me towards the wondrous earth again
 Must in my mind this consciousness be made?
 Wind, water and a force profound
 — your mind and message — now do move in me
 But if my being is torn by flood and lightning
 clearer than over our wasteland and our veld
 the eternal wind of your Will through it is whistling

Literêre vertaling bly 'n uitdaging, en dit is ook waar in dié geval. Vertaalteoretici onderskei gewoonlik 'n aantal sentrale oorwegings by die vertaling van 'n literêre teks: korrespondeer die tema en styl van die teikenteks met dié van die bronteks, is die verskillende linguistiese of taalstrukture versoenbaar, kon die oorspronklike taalstrukture in die teikenteks geherkonstrueer word? Is die vertaling 'n getroue weergawe van die oorspronklike teks en is die skrywersintensie vasgevang? Is daar dus semantiese ekwivalensie? (Kyk Kolawole en Salawu).

Te oordeel aan dié vereistes slaag Small tot 'n hoë mate daarin om die oppervlakte-betekenis van die sonnet vas te vang, alhoewel hy die volheid daarvan nie heeltemal agterhaal nie. Stilisties bly hy getrou aan die basiese verdeling en veertien reëls van die Italiaanse sonnet maar laat vaar die ritmiese en rymvereistes wat kennelik in Engels moeiliker haalbaar is, asook die datering. Hy wyk af ten opsigte van die beelding sodat die herhaling van “krans” in die sekstet wegval en in sy weergawe met “my being” vertaal word. Daarmee verloor die vertaling die impak en veelduidigheid van die herhaalde “krans”. Die ernstigste late is Small se verskrywing van “ons wil” in die slotreël na “your Will” waarmee die progressiewe identifikasie in die slotreël, die intrek van die “jy” op die “ek” tot “ons” totaal verlore gaan.

Kortweg: Small probeer om 'n getroue vertaling van Louw se oorspronklike sonnet te gee maar sy poging skiet in sekere opsigte tekort. Tog, in die konteks van Small se uitdruklike doel om kulturele kommunikasie tussen “Afrikaans en Engels” te bewerkstellig, vervul die vertaling die funksie van transkulturele bemiddeling: die bekendstelling van 'n belangrike Afrikaanse digter aan nie-Afrikaanse lesers; die bekendstelling van ‘gesofistikeerde denke’ aan 'n breër leserspubliek.

SKYFIE 9

In 2016 met sy laaste “Counterpoint”-rubriek sluit Small 'n nuwe vertaling van dieselfde sonnet in — in sigself 'n klinkende illustrasie dat hy vir 'n betekenisvolle deel van sy volwasse lewe in 'n

konstante intellektuele en digterlike wroeging met Louw betrokke was. Sy mees onlangse vertaling van “Nietzsche” lui soos volg:

Your spirit passes over me
like a cloud over high mountains,
with the singing of mighty winds
around the rock ...
Your starlit joy you left me
as a legacy — a crown ...
And time and time again
you turn me back
to wonder at our earth,
its waters and its winds.
Your person stays with me,
and cleaves mine with its thunder.
Now I commit us
to this endless veld, with the eternal
whistling through it of the wind.

Ten opsigte van vertaalstrategie onderskei teoretici dikwels tussen die getrouheids- en interpretasieteorieë. Die keuse vir laasgenoemde lei gewoonlik tot herskepping eerder as “transkodering” of ’n getroue woord-vir-woord-vertaling. Die vertaler se heruitdrukking of herskepping berus op ’n omvangryke begrip van die oorspronklike teks en wat in Frans bekend staan as *déverbalisation*, die vermoë om die konteks van die bronteks vas te vang en dan die onderliggende betekenis in die teikenteks oor te dra (Boisson 488).

In sy “Counterpoint”-weergawe van “Nietzsche” laat vaar Small enige indruk dat hy hoegenaamd vormlik of beeldend getrou aan die oorspronklike sonnet wil bly. Hy konsentreer eerder op wat hy ag as die wesenlikheid van die oorspronklike. Gegee sy eerste vertaling is sy keuses — sy afwykings — in die 2016-vertaling doelbewus en ingelig. Hier is ’n totale omdigting van die bronteks, ’n afstroop en versobering in die beelding. Die “Nietzscheaanse wil” as filosofiese konsep het heeltemal vervaag en wat oorbly, is die “onstuimige persoonlike” met ’n finaliteit — “I commit us / to this endless veld,” — wat nie in die oorspronklike sonnet aanwesig is nie. Waar sy eerste vertaalpoging van “Nietzsche” ’n illustrasie van die getrouheidsbeginsel in vertaalteorie is, is die tweede ’n klinkende illustrasie van die interpretasiebeginsel. Soos die “magtige winde” van die bronteks word die sin, konteks en persoonlikhede van die digter en die digterlike subjek om die vertaler om uiteindelik uitdrukking te gee aan dié herskepping, as u wil, ’n groot mate van betekenis-ewivalensie.

SKYFIE 10

By die lees van Small se 2016-vertaling het ek die duidelike indruk gekry dat iets meer as net ’n

vertaling hier plaasgevind het. Hier is 'n geïnternaliseerde weergawe van 'n kultuur en 'n lewe. Die gedig word die kondensaat van 'n leeftyd se intellektuele omgang met Nietzsche, maar veral met Louw.

SKYFIE 10 (x2)

In dié opsig word die gedig “Nietzsche” ’n weerspieëling van Van Wyk Louw en ’n weergawe van Small se identifikasie met Louw. Die digter word minder Van Wyk Louw en meer Small en die gedig inderdaad minder “Nietzsche” en meer “Van Wyk Louw”. As ’n mens in ag neem dat die sonnet “Nietzsche” in sy kladboekstadium ook “Socrates”, “Plato” en “Shelley” geheet het, weet jy dat die samestellende karaktertrekke die onderbou van die gedig is (kyk Opperman 195). Dit is hierdie karaktertrekke van Louw wat Small in sy laaste gepubliseerde vertaling van “Nietzsche” aantrek. Sy omskepping word ’n konsentrasie van die karaktertrekke wat elders op ander maniere en meer uitgesponne hanteer word. Waar Small se 1975-vertaling as transkulturele bemiddeling gedien het, dien die tweede weergawe daarnaas as identifisering en persoonlike huldiging van Van Wyk Louw.

Van Wyk Louw se kultuurbeskouing volgens Small

Die opskrif van Small se naskrif in sy 1975 bundel vertalings is “Towards cultural understanding”. Hier steun hy in hoofsaak op Louw se *Lojale verset* (1939), *Liberale nasionalisme* (1958), asook verwysings na *Vernuwing in die prosa* (1959) en sy voorwoord in *Die opkoms van ons derde stand* (1960). Volgens Small is die “situasie van probleme met ‘rasseverhoudings’” in Suid-Afrika te wyte aan “kulturele misverstande” wat met “’n sekere mate van opvoeding en verligting” uit die weg geruim kan word. Die wyse waarop kultuur gebruik word om onoorbrugbare grense rondom “mense wat hulle as ’n volk” bestempel, te trek, is “’n beperkende faktor” wat “kulturele begrip” voorkom. Hierdie kulturele begrip kan geskep word deur verdraagsaamheid, mededoë, liefde en menslikheid — waardes wat nodig is om “’n veelrassige, veelkleurige en multikulturele Suid-Afrika” en dus ’n “aanvaarbare tuiste vir almal” tot stand te bring. Let op Small se gebruik van die begrip “veelrassige Suid-Afrika”. In dié opsig vestig hy die aandag op “die baie helder denke” van Van Wyk Louw en sy kultuurbeskouing of “kultuurfilosofie” wat aanklank, al is dit “onbewustelik”, by die sogenaamde “verligte Afrikaners” van die laat-1960’s en vroeë-1970’s sou vind.

Louw, volgens Small, skep “die eerste stappe vir die ontwikkeling van menslike verhoudings” wat dit moontlik maak om “in vrede in die land te oorleef”, al is dit net sy weifelende erkenning van andere, wek dit tog die “die belofte dat die Afrikaner sal oopmaak en dinge in sy wêreld sal

akkommodeer wat hy voorheen nie durf nie”. Hiervolgens skeep Louw die moontlikheid van ’n wegbeweeg van irrasionele vrees na die begrip van kultuur nie as ’n “primatiewe” gegewe nie maar as beleving op ’n “meer gesofistikeerde wyse”.

SKYFIE 11

Small vind moontlikhede vir dié ontwikkeling in die volgende Louw-uitspraak in die voorwoord tot *Die opkoms van ons derde stand*:

Wel het ek ’n innige begeerte — nee ’n hartstogtelike *wil* — dat my volk, Blank en Bruin, en die taal wat ons praat, in hierdie land bly voortbestaan. En dit is óns wat bedreig word; ons Swart vriende, glo ek, is van hulle hul eie voortbestaan deeglik versekerd. In ’n wyer verband is ek bekommerd oor álmal wat *menslike* waardes in hierdie land verteenwoordig (Louw, *Versamelde prosa 2* 623).

Die laaste sin verteenwoordig vir Small ’n belangrike uitbreiding van Louw se denke, naamlik dat hy kommer oor “*álmal*” en “*menslike* waardes” (wat Small terloops vertaal met “values of humanity”, dus “die waardes van menslikheid” eerder as die akkurater vertaling van “humane values”). Small het waardering vir Louw se begrip van kultuuruitdrukkings wat óopmaak na ander mense eerder as afskerm; kultuur word ’n manier om andere te begryp en met mense van ’n ander kultuur saam te leef; kultuur word ’n basis vir kommunikasie, “’n weg ná hulle”. Kultuur, word in die woorde van Louw se tweede digbundel “’n halwe kring”, ’n oopgelate kring wat ten minste gerig is ná buite. Small interpreteer dié beeld as Louw se manier om te suggereer dat die eie kultuur kan dien as ’n kreatiewe invloed ná buite. Die aandrang op eksklusiwiteit verhoed vir Small die “proses van gekultiveerdheid”, want gekultiveerdheid “is ’n kwessie van kommunikasie oor tyd, met die verlede, met die teenwoordige, met dit wat naby is, en dit wat ver is”, sodat die eie kultuur “vermengd, interrassig en veelrassig” is. Weer eens: let op die gebruik van die begrip “veelrassig” of *multiracial*.

Uit die briewe van Louw opgeneem in die essay “Lewe uit ’n tradisie” uit *Liberale nasionalisme* abstraheer Small veral sy kritiese perspektief op ’n verstarde kultuurtradisie, naamlik waar die verlede as ’n statiese, onveranderbare tradisie gesien word (in Louw se woorde: “die gebruike van die verlede vorm ’n kraal waaruit niemand mag toegelaat word om te loop nie”) en weinig self vanuit die hede toegevoeg word (kyk ook Louw, *Versamelde prosa 1* 433 e.v.).

SKYFIE 11 (x2)

Louw maak dit vir Small moontlik om sy argument verder te voer dat “die gekultiveerde mens nie *in of op* ’n tradisie leef nie, maar *uit of van* ’n tradisie”; in Louw se woorde:

ek kan nie vandag se probleme oplos sonder om gebruik te maak van wat ek gister of ’n week gelede of tien jaar gelede geleer het nie [...] En as ek tien jaar mag terugtas na ’n wysheid —waarom nie twintig nie? [...] Waarom dan nie buite my eie beperkte ervaring tree in die ervaring van ander nie?

Lewe uit ’n tradisie ... dit is leef in ’n bestendige debat met die verlede. (Louw, *Versamelde prosa* 437)

SKYFIE 12

In dié opstel verwys Louw hoofsaaklik na die Europese kultuurtradisie waaruit geput kan word (alhoewel hy elders in *Vernuwing in die prosa* ook na die koppeling met Afrika-tradisies verwys). Small in hierdie gedeelte van sy nawoord skuif vir ’n oomblik sy instemmende opsomming van Louw se denke opsy en gaan met hom in gesprek:

And what is the past for South Africa? As far back only as the 17th century? As far back only as the greatness of Europe? What of Africa and what of Asia? Have we really ever thoroughly explored the “the past of South Africa”? Perhaps we have the richest past in the world. And that is really something for our youth to think and act on — this truly inexhaustible and varied, rich past, which they have to shape in this land, under this sun, to make a future. We have scarcely started to be traditional in South Africa, and this challenge appears to be as exciting as a challenge can ever be.

SKYFIE 13

Die oorspronklike konteks van Small se naskrif slaan hier deur. Dit is aanvanklik in Januarie 1971 as voordrag gelewer by ’n konferensie oor studenteperspektiewe in Suid-Afrika geborg deur die Abe Bailey-instituut. Dit was die eerste keer dat studenteiers van uiteenlopende agtergronde in ’n openbare gesprek betrokke was, insluitende swartbewustheidsleiers soos Steve Biko en Barney Pityana en wit ASB- en NUSAS-studenteiers. By hierdie merkwaardige en rare openbare uitwisseling van ideologiese standpunte gebruik Small Van Wyk Louw as die aankondiger van nuwe bestaansmoontlikhede. Hy brei Louw se wekroep vir die soeke na tradisie uit, na Afrika en Asië. Hy vind in Louw aspekte wat hy veralgemenend op almal van toepassing wil maak eerstens, teen isolasie, teen die wanopvatting dat tradisie isolasie beteken en tweedens, kulturele verbondenheid met ander. Small verswyg voor hierdie diverse gehoor nie Louw se Afrikanerskap nie, maar voeg waarskynlik ter wille van balans by dat “sy eie mense” hom dikwels geopponeer het.

SKYFIE 13 (x2)

In 'n oproep wat klink asof dit gerig is op die meer militante swart studenteiers, moedig hy hulle aan om oor die grense van antagonisme te kyk:

However critical we may be of men, however bitter about them, we ourselves are and remain men, prone to similar fallacies. It is logically impossible to deny solidarity of oneself even with men who make life unpleasant for one [...] [However] Cultural responsibility demands that not only *we* are our concern, but also *they*. Culture attempts to connect men with men in amity.

SKYFIE 14

Small sluit sy opstel oor Louw se opvatting van kultuur af met frases wat vandag verbind word met die Afrika humanistiese konsep van *ubuntu*: “[The challenge for the future] can be taken up sensibly only if the central meaning of Van Wyk Louw’s concept of culture is clearly recognized, and committedly accepted — namely, that *my culture opens the way for me to the other*, that culture is a mould and a movement of and towards understanding” en in sy slotsin, die sprekende frase: “The only way to any worthwhile identity for oneself is *through other people*”.

SKYFIE 14 (x2)

Die idee van mededoë met jou ewenaaste en die goue reël van doen aan ander soos jy aan jou self gedoen wil hê, is 'n wydverspreide verskynsel, maar dié formulering sal u herken, en ek vermoed dit is ook so gehoor is deur die swartbewustheidsleiers, as 'n letterlike vertaling van die *ubuntu*-spreuk: *motho ke motho ka batho babang* of *umuntu ngumuntu ngabantu* dus waar menslikheid nie slegs berus in die ek nie, maar dat dit in verhouding met ander mense verwerf word.

SKYFIE 15

Jare later, in 1977, verduidelik Small so sy redes vir sy gebruik van Louw se kultuurbeskouing voor dié studentegehoor:

Ek het probeer bewys dat Van Wyk Louw se begrip een is in terme waarvan al ons mense — en ons jongmense — in die land, mekaar kan ontmoet. Ek het probeer sê dat dit 'n siening van kultuur is wat die onderlinge vervreemding van mekaar kan besweer: Die weg-beweeg van mekaar af in die land, die koue afstande tussen die “kleure” ... [...] Wat ek wil sê (dis vir my so belangrik) is dat Van Wyk Louw — die Van Wyk Louw waarvoor ek dit daardie dag gehad het — by Biko aanklank gevind het. En hoekom nie? Swartbewustheid is tog 'n beklemtoning van die inheemse [...] worsteling met jou probleme — probleme van die land en met jouself as die mens wat kwansuis nie “wit” is nie.

Dis die inheemse wat beklemtoon word in Biko se denke. En dis die inheemse wat beklemtoon word deur Van Wyk Louw. (Small, “Ewe min ‘anti-wit’”).

Dit is nie die eerste keer dat Small Louw índink in ’n tydgenootlike politieke situasie nie. In ’n latere koerantartikel voer Small die kwessie van kulturele kommunikasie verder na dié van “kulturele bevryding”. Hy beweer dat Europese kolonialisme inheemse Afrika-waardes vertrap eerder as ’n belangstelling toon in ’n “werklike kulturele ontmoeting” tussen Afrika-waardes en Europese waardes. Hy verwys goedkeurend na die humanisme van die Senegalese digter-politikus Léopold Sédar Senghor wat hy bestempel dit as “’n vermenging van die rede en ‘positiewe’ (eerder as sentimentele) emosie”. Senghor voer aan, volgens Small, dat “politieke bevryding nie sonder kulturele bevryding” moontlik is nie — ’n standpunt wat Louw ook sou huldig, en voeg hy by “After all, the Afrikaner also, is African” (Small, “Get him here” 6).

SKYFIE 16

Waar Louw, hoofsaaklik vanweë sy taalkeuse en sy konsentrasie op Afrikaner-identiteit, relatief onbekend bly in die breë Suid-Afrikaanse intellektuele gemeenskap is, is dit Small se bemiddeling wat hom aan nie-Afrikaanssprekendes bekend stel. Maar daar is ook momente waar Small aspekte van Louw onderbeklemtoon. Die “politieke Louw” vertoon volgens Small “the same hesitancy as Afrikanerdom at large”. Wat bedoel hy daarmee? Hy brei nie veel daarop uit nie.

SKYFIE 16 (x2)

In ’n teks wat Small meesal goedkeurend aanhaal, naamlik Louw se voorwoord tot D. P. Botha se *Die opkoms van ons derde stand* rig Louw onder meer “enkele dringende woorde” aan “ons Swart landgenote” onder meer dat die verbintenis tussen wit en bruin wat hy voorstaan, nie gesien moet word as “dat ons julle wegstamp nie, of vir ons sterkmaak teen julle nie”, maar “alleen dat ons vir twee soorte mense ’n plek wil regmaak in twee helftes van hierdie groot land van ons” en voeg hy by: “Julle geluk lê in ’n eie vrye lewe in één deel van hierdie land—nié in baasspeel oor ander groepe in ’n onverdeelde land nie” (*Versamelde prosa 2*, 625). Small haal nié die gedeelte aan nie. Wat Louw hier voorstaan, is volksvorming of -skepping en apartheid. Hier nie noodwendig gemanifesteer as klassieke apartheid in die Verwoerdiaanse sin van afsonderlike tuislande nie, maar gebiedskeiding met ‘wit- en bruinmense’ in een gebied en ‘swartmense’ in ’n tweede.³

---

³ Ek gebruik in hierdie opstel die spelling van witmense, bruinmense en swartmense wat Louw en Small gebruik.

Small in sy naskrif onderbeklemtoon die “politieke” Louw waarskynlik omdat sy standpunt indruis teen ’n vertrekpunt wat vir hom wesenlik aan die aard en wese van Suid-Afrika as eenheidstaat is. Die sewentigerjare, dit wil sê die tyd waartydens hy Louw se gedigte vertaal, val saam met sy Black Consciousness-periode. Die naskrif is, soos reeds aangedui, ’n herdruk van ’n voordrag gelewer voor onder meer swartbewustheidsleiers.

SKYFIE 16 (x3)

In 1971 publiseer hy die opstel “Blackness and Nihilism” en in 1975 publiseer hy ’n bundel van vyftig kwatryne, getiteld *Black Bronze Beautiful*, beide tekste wat swartbewustheid as kernwaarde omarm, dit wil sê die verbintenis van alle mense wat as ‘nie-wit’ gekategoriseer is: “I include under this term people of all shades of colour who are not considered by the laws and the people of this country to be White: Blacks, browns, yellows, what have you” (Small, “Blackness”), en moet ons byvoeg: in ’n verenigde, demokratiese en antirassistiese staat.

SKYFIE 16 (x4)

Louw vind kennelik hierdie konsep van Suid-Afrika minder aantreklik. Trouens, in ’n toespraak voor die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns in 1963 het hy met stelligheid politieke apartheidsortodoksie verklaar: “Ons is nie ’n veelrassige volk nie, maar ’n *veelvolkige*, multi-nasionale gemeenskap soos Europa: baie nasies binne een gemeenskap!” (Louw, *Versamelde prosa* 2 510). Small verwerp dié politieke idee met woord en daad. Hy gebruik telkens doelbewus die begrip “veelrassig” in sy naskrif, soos ek aangedui het, maar onderbeklemtoon (verwring miskien selfs strategies) sy verskil met Louw ter wille van die bekendstelling van dié se uitreikende kultuurbegrip aan ’n hoofsaaklik anti-apartheidsgehoor. ’n Mens mag natuurlik nie nalaat om ter wille van balans by te voeg dat Louw ten spyte van so ’n stelligheid, elders die saak van ’n omvattende beeld van Suid-Afrika met groter omsigtigheid formuleer.

SKYFIE 17

Twee jaar vroeër, in ’n 1961-toespraak opgeneem in sy postume *Deurskouende verband* (1977) wys hy ook “veelrassigheid” af, maar laat hom tog uit oor die moontlikhede van “’n Suid-Afrikaanse nasionale karakter” (al is dit vanuit die beperkter perspektief van die volk):

Ons kan geen ander mens of volk begryp as ons hom nie ten minste ’n *bietjie* liefhet nie; en hoe sal ons liefhê as ons liefdeloos praat?

Ons moet leer billik oordeel en versigtig praat selfs oor dié wat die verste van ons staan — selfs oor dié vir wie ons dalk die meeste vrees.

En hierdie manier van praat moet só deel van ons denkwyse en gevoelslewe word, dat dit later deel van ons eie karakter is.

Dán sal daar 'n ontwikkeling van 'n Suid-Afrikaanse volkskarakter wees. (Louw, *Versamelde prosa* 2 399)

'Afrikaans is deur hierdie land gevorm en ómgevorm'

Small het hom oor die jare dikwels op Louw beroep wanneer hy Afrikaans as sonderlinge bate wou beklemtoon. In verskeie uitsprake soos byvoorbeeld tydens die vierde N. P. van Wyk Louw-gedenklesing in 1977 aan die Universiteit van Stellenbosch is sy interpretasie gerig op die moontlikhede van kommunikasie tussen Afrikaanse taalgenote en die bereiking van groter menslikheid oor die kleurgrens heen. Afrikaans is vir hom 'n taal wat hy “aan moedersknie geleer het en nie ‘soos ou klere van kan afsien nie’”. Hy deel Louw se siening dat “taal die ‘bedding’ van alle tradisies is en as instrument vir vrye meningswisseling noodsaaklik is.” Soos Louw in *Swaarte-en ligpunte* (1958) sien hy Afrikaans as gedeelde kultuurgoed: “Nóg ek nóg u kan verander aan die feit dat ons saam gevorm het aan Afrikaans — en dat Afrikaans ons weer tesaam gevorm het. [Ek sien myself] as mens wat Afrikaans praat — 'n mens van Afrika.” (“Kontak; kyk ook Louw *Versamelde prosa* 1 246–7) Louw se insigte en waarnemings is welbekend en Small trek peil op 'n uitspraak soos dié in *Vernuwing in die prosa* (1961): Afrikaans is “'n brug tussen die groot helder Weste en die magiese Afrika — die soms nog so ónhelder Afrika; hulle is albei groot magte, en wat daar groots aan hulle vereniging kan ontspruit — dit is miskien wat vir Afrikaans voorlê om te ontdek [...] Afrikaans is in belangrike opsigte *deur* hierdie land gevorm en ómgevorm.”

(*Versamelde prosa* 2 181)

SKYFIE 18

Die Afrika-oorspronge en die Afrikaanse segging is vir Louw ingebed in die landskap. In *Vernuwing in die prosa* sê hy voorts: “Maar wat ons nooit moet vergeet nie, is dat hierdie verandering van land en landskap [vir die Nederlandse aankomelinge] as 't ware aan die nuwe wordende taal, *geslyp*, *geknee*, gebrei het; nuwe woorde, nuwe voorstellings en nuwe beelde laat ontstaan het.”

(*Versamelde prosa* 2 182) Asof in direkte gesprek met Louw sluit Small aan by hierdie gedagte en bespreek die woord “apartheid”. Soos Louw verwerp hy ‘apartheid tussen taalgenote’ en vra “watter kultuurgrond daar tog vir so 'n apartheid kan wees” (“Kontak”; “Apartheid”). Small se uitspraak oor die begrip is striemend: “[Die] blote woord apartheid het onmeetlike skade aan die land en as woord aan die Afrikaanse taal gedoen. [...] [D]it is tragies dat so 'n woord ooit bedink moes word, maar veral dat dit in Afrikaans — as taal van Afrika — gestalte moes vind.” (“Kontak”) Die volgende aanhaling gee 'n aanduiding van hoe persoonlik Small die woord en sy konnotasies

afwys: “Daar is woede in my oor dié woord, apartheid, omdat dit my taal, as my naelstring tot Afrika verswak. Boonop het ek as deel van die betekenis van die woord geen deel gehad aan besluite oor die woord en sy politiek nie.” (“Kontak”)

Louw se beskouing oor die band tussen die taal en sy inbedding lei hom om te verklaar dat in die Afrikaanse letterkunde ’n beeld van die “universele” raak te sien is, iets wat nie op “die gelese literatuur” berus nie. Afrikaans staan volgens hom “onvervangbaar sterk teenoor Suid-Afrikaanse Engels” want in dié opsig is dit nie ’n taal van “die lokale alleen nie, maar ook as taal van die universele van die mens”: “’n egte digter beeld ook die *abstrakte*, die *algemene*, die *gewoon-menslike* met woordbeelde uit; en sy beelding kan eg wees alleen waar dit op eie ervaring en sien berus, nie op gelese literatuur nie.” (*Versamelde prosa 2* 182–3)

In sy leeftyd het Louw hom bevind in omstandighede waar gestry is om die vestiging en veredeling van Afrikaans in die jare twintig en dertig, ’n periode van politieke selfvoldaanheid in die jare vyftig en ’n hegemonie wat skynbaar onaantasbaar was in die jare sestig. Hier teen die begin van die een-en-twintigste eeu lyk die kultuur- en politieke situasie in Suid-Afrika egter totaal anders as in sy leeftyd. Die “meerderheidsregering” waarteen hy hom onder meer in *Liberale nasionalisme* (1958) uitgespreek het, het tot stand gekom. Vandag speel Afrikaner- of Afrikaanse nasionalisme ’n mindere rol in ons samelewing. Die posisie van Afrikaans as openbare en onderrigtaal is sedertdien erg aangetas. Reeds in sy leeftyd moes Louw hom uitspreek oor die band tussen Afrikaans en Afrikanernasionalisme, veral téén diegene wat syns insiens soos die Engelse en Nederlanders geen “taalliefde” geopenbaar het nie. In *Deurskouende verband* skryf hy: “ons het ook maar [...] ons eie nasionale bestaan en *reg op eie taal in eie land* as vanselfsprekend aanvaar, en ons was verras dat ons landgenote in Suid-Afrika dit nié so wou aanvaar nie, dat dié gemeen het dat ons maar afstand kon doen van regte wat hulle self nooit ofte nimmer sal afstaan nie.” (*Versamelde prosa 2* 345)

Onlangs tydens die jongste woelinge rondom Afrikaans-medium onderrig by die Universiteit van Stellenbosch bedank Small die rektor en raad vir die aanpassings wat hulle gemaak het. Volgens ’n berig in *Die Burger* het Small die bestuur gelukkigwens met hul pogings om die instelling minder eksklusief te maak. Die besluit om Engels as onderrigtaal uit te brei, dui volgens Small, nie op “uitverkoping van die taal” nie, maar eerder op die bevordering van Afrikaans en voeg hy by dat Van Wyk Louw “geen probleem” met hulle benadering in die “hedendaagse Suid-Afrikaanse konteks” sou gehad het nie. “Louw se standpunt was altyd dat mense uit hul ‘kleinburgerlikheid’ behoort te klim en ’n breër wêreld van intellek (en, weliswaar, liefde) moet aanneem.”

In reaksie hierop skryf Louw se seun verontwaardig dat gesien sy pa se “lewenslange en intense betrokkenheid by die Afrikaanse taal en letterkunde [...] hy bitter omgekrap sou gewees het oor wat tans by die US gebeur.” Hy reken dat sy pa hom “heel tuis sou gevoel het by hedendaagse taalverdedigers” en dat “hy sy humeur [kon] verloor as Afrikaans geminag is en sou hy obsessief daarvoor geraak het” (Peter Louw). Om Louw ín te lees in ’n situasie wat so drasties van sy eie of enige ander tydvak voorheen in die Suid-Afrikaanse geskiedenis verskil, is uiteraard waagmoedig. Dit is myns insiens hoogstens van terloopse belang om hieroor te spekuleer. Wat wel ter sake is, is dat Small soos telkemale voorheen Louw as outoriteit aanwend ter ondersteuning van sy standpunt, wat dit ookal mag wees. Die beeld van Louw wat Small hier voorhou, is dié van gesaghebbendheid met ’n verbondenheid tot redelike intellektualiteit.

Tot slot: kulturele bemiddeling en ‘ons soort mens’

Vanaf sy vroeë twintigerjare tot met sy dood het Adam Small in verskeie geskrifte en uitsprake sy bewondering vir Van Wyk Louw uitgespreek. Van die uitsprake sou as oordrewe beskou kon word soos dié oor Louw se plek tussen ‘woordkunstenaars so ver terug as die Oudheid’ of sy plek tussen uitgelese hervormers. Grondverleggende denkers, skrywers of hervormers is nie beperk tot figure uit die Westerse intellektuele tradisie nie. Louw is onteenseglik ’n belangrike Suid-Afrikaanse denker en digter, maar om teen dié agtergrond kategoriese oordele te fel, is gewoon onverstandig. Trouens, dit gaan teen die grein van Small in wat altyd met nuanse met uitsprake omgegaan het (kyk Small, “Lump”). Sy gunstige oordeel word beïnvloed deur sy belangstelling in die filosofie, veral omdat Louw, soos hy, Nietzsche en sy uitgangspunte soos sy geestelike aristokrasie, intellektualiteit, voortdurende waardeskepping en die beklemtoning van die gees bó materialiteit hoog aanslaan. Die “soort mens” wat Small uit sy omgang met Louw abstraheer, is ’n mens van die intellek wat hom bo die waardes van die massa bevind. Hiervan is sy filosofiese waardering van Nietzsche en sy poëtiese identifikasie met Louw sprekende voorbeelde.

In sy nawoord tot *Oh wide and sad land* stel Small die Afrikaner-denker Louw voor aan ’n breë nie-Afrikaanse, hoofsaaklik Engelse leserspubliek. In die proses van bemiddeling skep hy ’n beeld van Louw waarin hy sy uitsprake oor uitreiking voorop stel: dit is die verbreking van isolasie, en die gedagte dat die ‘gekultiveerde mens’ in “uit of van ’n tradisie” en in “’n bestendige debat met die verlede” leef. Small haal hoofsaaklik uit Louw se *Lojale verset* en *Liberale nasionalisme* aan. Beide tekste is wesenlik gerig op Louw se sentrale bekommernis oor die voortbestaan van die volk, en dus in wese Afrikanersentries. Small in sy nawoord herkonstrueer en herinterpreteer Louw se Afrikanersentrisme vir ’n nuwe konteks. Wat Small se rol as kulturele bemiddelaar hier merkwaardig maak, is dat hy wesenlik as liberale denker wat individualisties ingestel is Louw se

nasionalistiese uitgangspunte omskakel vir hierdie konteks. Hy ontken nie Louw se politieke weifeling nie, maar hy onderbeklemtoon wel bepaalde ongemaklike aspekte soos sy uitgesproke voorkeur vir gebiedskeiding tussen wit- en bruinmense enersyds en swartmense andersyds. Voorts maak hy subtiele terminologiese aanpassings soos sy gebruik van die begrip “veelrassig” terwyl dit korrekter sou wees om konsekwent Louw se begrip “veelvolkig” te gebruik. Hy brei Louw selfs uit deurdat hy begripsformulering invoer wat ooreenkom met ’n Afrika humanistiese begrip soos *ubuntu*.

Die voorwoord tot D. P. Botha se *Die opkoms van ons derde stand* vul ’n belangrike plek in Small se identifisering met Louw en sy uitgebreide volksbegrip. Dit lei ook tot sy latere uitspraak dat Louw “a deep rejection of blood” het. Dit is te betwyfel of Louw van meet af aan hierdie breër begrip geopenbaar het. As Afrikanernasionalis was Louw se deurlopende verbintenis tot die voortbestaan van sy volk wat aanvanklik in beperkter wit Afrikanersentriese terme verwoord is. Met die verskyning van *Lojale verset* (1939) en *Die dieper reg* (1938) het Louw nog sterk in die ban van die nasionaal-sosialisme gestaan (Steyn, *Van Wyk Louw 1250*).

SKYFIE 19

In laasgenoemde skryf hy in die aantekeninge tot sy koorspel dat die “Trekkeurs [...] hul reg [eis] om die daad self waarmee hulle die geloof aan hul bloedbesef se waarde betuig het; en hulle vermoed dat ook daardie bloedbesef die uiting van die wil van God is”. Betekenisvol is dit die Vroue-figuur is wat triomfantelik dié verse uiter:

[...]

en in my kring van liefde, blydschap, hoop
en baie pyn, bestaan ‘n volk onsterflik
solank hy daardie bloed wil suiwer hou
bo wins en ydel woorde en medely.

[...]

[...] en daardeur sal ek leef,
Onsterflik in die wit land van die son
en wind-deurwaaide hooglug, Afrika (33–34).

Hier het ons die koppeling van die geykte beeld van die vrou as beskermer van suiwerheid met die nasionaal-sosialistiese nosie van rassesuiwerheid en ‘n opkomende Afrikaner-volksnasionalisme met sy ontologiese onhoudbaarheid van ‘n wit land’ in Afrika. Objektiewelik is dié uitgangspunte wat nie te versoen is met Small se gulhartige aanname nie.

Dit is die latere Louw, die Louw van *Die opkoms van ons derde stand*, wat vir Small die moontlikhede van voortbestaan te midde van die hoogbloei van apartheid bied. Hy is nie onbewus van Louw “se foute” nie. Hy het reeds tydens die 1973-Sestigerberaad gesê: “Ons moet [Van Wyk Louw] lees; ons moet die man meer lees — as iemand uit wie se foute selfs ons kan leer [...] [D]eur Sestig, en anderkant Sestig, is die man vir ons ’n riglyn, en kan hy vir ons dit wees, ondanks al sy gebreke as skrywer en denker ook”. Dit is hierdie Louw op wie Small so goedgunstig reageer: “Hier is die één gees, dink ek, wat vir my, al is dit miskien kol-kol, plek-plek, nie meer ‘Wit’ is in ons letterkunde nie, maar Afrikaans; miskien selfs ondanks homself, nie meer bo alles Afrikaner nie, maar Afrikaans.” (Small, “Krisis”, 145–7.)

SKYFIE 20

Dit is hierdie Louw wat Small in die laaste strofes van “Klawerjas” aanspreek — bevestigend van die wesenselemente wat hy hoog ag: terug na Nietzsche se waarheidsoeke, “die taak van gewete”, die aristokrasie van die kuns. Steeds in sy rol as bemiddelaar herformuleer hy Louw se begrip “ons bloed” in dié gedig na een van assosiasie wat oor die kleurgrens strek en woord kunstenaars verbind.

Ten minste het ons wóorde, jy en ek, wat
aftas teen die mure van ons donker kamers
van Bestaan, al-soekend na die deure, openinge
tot die lig. Sóveel moet ons doen, is “ons soort
mens” se plig en, dieper, ons ongedwonge
waarheidsoeke — dis ons ewige kaartspel sonder
dat ons weet watter uitkoms ons sal bind: dit alles
soos jy sê, is “die taak van ons gewete — die
gewete wat hom gedurig tussen weerskante
se onaanvaarbaarhede bevind”.

Ons moet dus, met ál ons eerlikheid, ons spel
hier tussen hemel en hel blý speel, óóp soos jy
sê, net aan ons bloed getrou. Ons moet die kaarte
maar nougeset blý skommel, teen mekaar
blý meet en pas, en blý aan hoop.

Geraadpleegde werke

- “Apartheid verswak Afrikaans.” *Die Burger*. 28 Jul 1977. p. 11.
- Boisson, Claude. “La forme logique et les processus de déverbalisation et de reverbération en traduction.” *Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, 50.2 (2005): 488–494. <http://www.erudit.org/revue/meta/2005/v50/n2/010995ar.pdf> DOI: 10.7202/010995ar
- Burger, Willie (red.). *Die oop gesprek. N. P. van Wyk Louw-gedenklesings*. Pretoria: Lapa, 2006.
- “Kontak oor kleurgrens noodsaaklik —Small.” *Die Transvaler*. 28 Jul. 1977. p. 7.
- Els, Rozanne. “Small wens rektor geluk oor taalbesluit.” *Die Burger*. 25 Nov. 2015.
- Kolawole, S.O. & Adewuni Salawu. “The Literary Translator and the Concept of Fidelity: Kirkup's Translation of Camara Laye's *L'Enfant noir* as a Case Study.” 2008. 14 Aug 2016. *Translation Journal* 12.4 (2008). <http://translationjournal.net/journal/46lit.htm>
- La Vita, Murray. “Video: Adam Small lees 1 van sy eie gedigte.” *netwerk24.com*. 25 Jun 2016. 25 Aug 2016. <http://www.netwerk24.com/Stemme/Aktueel/ooop-kaarte-terug-uit-die-stilte-20160625-2>.
- Louw, N. P. van Wyk. *Die dieper reg. 'n spel van die oordeel oor 'n volk*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel, 1938.
- Louw, N. P. van Wyk. *Versamelde gedigte*. Kaapstad: Tafelberg / Human & Rousseau, 1981.
- Louw, N. P. van Wyk. *Versamelde prosa 1*. Kaapstad: Tafelberg, 1986.
- Louw, N. P. van Wyk. *Versamelde prosa 2*. Kaapstad: Human & Rousseau, 1986.
- Louw, Peter. “Afrikaans-minagting het Louw vererg.” *Die Burger*. 30 Nov. 2015.
- Nietzsche, F. W. *The Antichrist*. Trans. H.L. Mencken. New York: Alfred A. Knopf, 1924.
- Nietzsche, F. W. *The Will to Power*. 7 Mar 2011. 1 Aug. 2016. https://archive.org/stream/TheWillToPower-Nietzsche/will_to_power-nietzsche_djvu.txt.
- Olivier, Gerrit. *N. P. van Wyk Louw: Literatuur, filosofie, politiek*. Kaapstad, Johannesburg: Human & Rousseau, 1992.
- Olivier, Gerrit. “The Dertigers and the *plaasroman*: two brief perspectives on Afrikaans literature. Eds. David Attwell & Derek Attridge. *The Cambridge History of South African Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 308–24.
- Opperman, D.J. *Digtters van Dertig*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel, 1953.
- Salie, Aneez. “Adam Small gave Cape Times his best and last.” *Cape Times*. 27 Jun. 2016, p. 6.
- Small, Adam. “Blackness and Nihilism.” 1971. Manuscript.
- Small, Adam. *Die eerste steen?* Kaapstad, Pretoria: HAUM, [1961?].
- Small, Adam. “Introduction.” *Oh wide and sad land. Afrikaans Poetry of N.P. van Wyk Louw in English Translation by Adam Small*. Adam Small. Kaapstad; Maskew Miller, 1975. n.p.

- Small, Adam. "Get him here!" *Weekend Argus*, 2 Dec. 1978, p. 6.
- Small, Adam. "Hy was ewe min 'anti-wit' as ek." *Die Vaderland*, 28 Sept. 1977, p. 10.
- Small, Adam. "In a category all of its own." *Cape Times*. 1 Jul. 2016, p. 6.
- Small, Adam. *Klawerjas. Gedigte*. Kaapstad: Tafelberg, 2013.
- Small, Adam. "Krisis van 'n swart Sestiger." Red. J. Polley. *Verslag van die simposium oor Die Sestigters gehou deur die Departement Buitemuurse Studies van die Unversiteit van Kaapstad 12-16 Februarie 1973*. Kaapstad, Pretoria: Human & Rousseau, 1973. 140-8.
- Small, Adam. "Mý Afrikaans op 90." *netwerk24.com. Rapport*. 17 Mei 2015. 25 Aug. 2016. <http://www.netwerk24.com/Stemme/Aktueel/M-Afrikaans-op-90-20150517?mobile=true>.
- Small, Adam. "Postscript. Towards Cultural Understanding." *Oh wide and sad land. Afrikaans Poetry of N. P. van Wyk Louw in English Translation by Adam Small*. Adam Small. Kaapstad; Maskew Miller, 1975. n.p.
- Small, Adam. "A lump in my throat called GJ Gerwel." *Cape Times*. 17 Sept 2015. 6 Sept 2016. <<http://www.iol.co.za/capetimes/a-lump-in-my-throat-called-gj-gerwel-1917797>>.
- Steyn, J. C. *Van Wyk Louw. 'n Lewensverhaal*. Deel I. Kaapstad: Tafelberg, 1998.
- Steyn, J. C. *Van Wyk Louw. 'n Lewensverhaal*. Deel II. Kaapstad: Tafelberg, 1998.
- Sturge, Kate. *Representing Others: Translation, Ethnography and Museum*. Londen, New York: Routledge, 2007.
- Van der Merwe, Hendrik W. & David Welsh, eds. *Student perspectives on South Africa*. Cape Town: David Philip, 1972.
- Van Rensburg, F. I. J. (red.). *Oopgelate kring. N. P. van Wyk Louw-gedenklesings 1–11*. Kaapstad: Tafelberg-uitgewers, 1982.
- Voss, Tony. "Refracted modernisms: Roy Campbell, Herbert Dhlomo, N. P. van Wyk Louw." Eds. David Attwell & Derek Attridge. *The Cambridge History of South African Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 339–59.
- Wilson, Rita. "Cultural mediation through translingual narrative." *Target* 23.2 (2011): 235–250. DOI 10.1075/target.23.2.05wil